

Formele de represiune ale rezistenței anticomuniste în memoria colectivă (II)*

Paula Ivan

Keywords: *communist Romania; repression; anti-communist resistance*

Execuțiile de partizani

Cea mai acută formă de represiune anticomunistă la nivelul memoriei colective a constituit-o execuțiile exemplare de partizani, care au terorizat la nivel psihic comunitățile sătești, implicate în activitatea grupurilor de rezistență. Cadavrele acestora erau expuse în locuri publice, iar familiile au fost împiedicate de autorități să le facă o înmormântare creștinească.

În cazul rezistenței armate anticomuniste din Munții Apuseni, un astfel de moment a fost execuția colectivă a patru dintre membrii grupului “Cruce și Spadă”, în localitatea Sâncrai, zona Huedin, în 1950.

Partizanii care au avut parte de o moarte violentă sunt mai viu întipăriți în memoria povestitorilor, care înclină să adauge relatării lor conotații suplimentare, eroizante. Execuția primește, în acest context, valențele celei mai brutale forme de represiune și marchează mutații profunde la nivelul mentalului colectiv. Violența extremă a urmărit menținerea fricii în stare difuză, paralizarea prin teroare a oricăror acțiuni de colaborare cu opoziții regimului și, nu în ultimul rând, intenția autorităților de a induce ideea inutilității și zădărnicii oricărei forme de rezistență.

Mărturiile privind activitatea și lichidarea grupului “Cruce și Spadă” acordă un spațiu important derulării episodului execuției. Membrii acestui grup: Gheorghe Gheorghiu, Aurel Potra, Nicolae Pițuru și Gavril Forțu au primit în 1950, în urma unui proces care a durat șase luni, 25 de ani de închisoare, însă fără să știe fuseseră condamnați la moarte. Ca răspuns la confruntările dure, directe dintre membrii grupului și forțele de ordine, la faptul că numărul susținătorilor lor în satele din zonă era foarte mare și exista riscul unei revolte generalizate, autoritățile le-au pregătit celor patru un sfârșit pe măsura pericolului pe care îl reprezentau: lichidarea fizică.

După proces, Gheorghiu, Potra, Pițuru și Forțu au fost ridicăți din celulele Securității din Cluj și duși la depozitul de cereale de la Zam-Sâncrai pentru o reconstituire. Este evident că asasinatul a fost premeditat până în cele mai mici detalii pentru că “reconstituirea” nu mai putea fi folosită ca probă în instanță. Ioan Gordan din Bologa (Cluj), încarcerat și el în arestul Securității, povestește cu lux de amănunte acest episod. “No, și... o venit doi securiști [...] «Bă hai! Hai! Hai,

---

* A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 86 (2009), 1, p. 219-245.

ieși afară! [...] Bă, lasă-le dracului! Unde mergeți voi nu vă trebuie acte». Cu vorbele astea i-o scos din celulă. [...] Ce s-o întâmplat? I-o adus aici... cu jepeu' într-un fel de... reconstituire, aici la depozitu unde-o' dat ei foc la ovăzu' acela. [...] I-o scos din mașină [...] și i-o lăsat liberi. Dar securiștii erau acolo în tufiș, postați acolo, pregătiți, [...] o fost secerăți... și i-o împușcat. Și Gheorghiu, că era sprinten, o reușit să fugă nu știu câți metri. Cu greu l-o prins de l-o executat. I-o ținut două-trei zile acolo ne-ngropați"¹. În acest caz, martorul pigmentează povestirea cu amănunte imaginare pentru a-i spori dramatismul, mai ales atunci când se referă la Gheorghiu. Sub pretextul unei tentative de evadare, execuția a fost dusă la îndeplinire de șeful postului de Miliție din Zam, Vigoniuc, frații Ghiță din Huedin și locotenentul Chioreanu de la Securitatea din Cluj², cel mai probabil coordonatorul acțiunii. Cu aceeași grijă deosebită pentru fiecare detaliu, Mereu Dorian povestește episodul când a ajuns la locul execuției, multitudinea detaliilor despre contextul prezenței sale acolo și poziția celor împușcați demonstrând că amintirea acelor clipe i-a marcat puternic existența. "Pe marginea din acolo erau niște salcâmași tineri așa [...]. Atunci l-am văzut... că dincoace nu era plantat nimic... [...] și io am crezut că-i tata [...]. Și când l-am văzut din spate... cum era culcat Potra Aurel așa căzut pe o parte am zis că-i el. [...] Gheorghe Gheorghiu Mărășești era pe spate și dădea așa din picioare încă... știți? Încă nu era mort [...] Pițuru era pe panta din colo, agățat cu picioarele de un salcâm și așa și-i curgea sângele pe aicea... Iar Forțu era... peste un salcâm din acela s-o aplecat așa... [...] îl ținea salcâmu'... Știți? Și curgea și din el sânge..."³. Martorul își re trăiește, în cursul povestirii spaima legată de faptul că l-a confundat pe Potra Aurel cu tatăl său. "Paznicul striga: «Bă nu vă băgați [...] c-o zâs să fac uz de armă și să nu las pe nimeni». Io m-am băgat și l-am întors așa și, când l-am întors am văzut că-i unchiul Aurel, nu tata... Pă undeva am simțit o ușurare așa, ca un copil..."⁴.

Gheorghiu Mandel și Dorian Mereu au înștiințat satul despre cele întâmplate, iar după mai bine de 24 de ore i s-a permis tatălui lui Potra Aurel să sape o groapă comună și să înhumeze victimele. "Bătrânu' o stat până seara și cu paznicu' de la depozit o săpat o groapă... Ei n-o știut să aprecieze, și bătrânu slab... o săpat o groapă cam de... un metru-un metru douăzeci. Zice că i-o pus pe toți deasupra [...] O făcut numa' o movilă de pământ peste ei"⁵. Fie că au fost implicați direct, fie că au aflat despre tragicul episod din povestirile altora, toți cei intervievați în legătură cu grupul "Cruce și Spadă" povestesc despre execuția colectivă de la

---

¹ Institutul de Istorie Orală Cluj [în continuare, IIO], Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Ioan Gordan, Grupul "Cruce și Spadă", caseta 96 din 5 noiembrie 1997.

² Valentin Orga, *Organizația "Cruce și Spadă"*, în *Studii de Istorie Orală*, Cluj-Napoca, 2003, p. 114.

³ IIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Dorian Mereu, Grupul "Cruce și Spadă", caseta 761 din august 2004.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

Sâncrai, îmbogățind sau eliminând amănunte în funcție de gradul de participare la evenimente. “Sub pretextul reconstituirii au fost lăsați să plece, să urce, au coborât liniștiți și, la un moment dat au fost împușcați. Unchiu Aurel a murit imediat, cealaltă persoană a murit imediat iar Gheorghiu... Gheorghiu? [...]... s-o zbatut foarte, foarte tare și striga și profera amenințări”⁶. Moartea lui Gheorghie Gheorghiu, șeful organizației, capătă valențe eroice, și din acest punct de vedere ne trimite la percepția colectivă asupra sinuciderii lui Teodor Șuşman senior.

Împuşcarea celor patru membri ai grupului “Cruce și Spadă” poate fi catalogată ca asasinat politic, adăugând și această metodă la arsenalul represiv îndreptat de autoritățile comuniste împotriva “dușmanilor poporului”.

Detenția

Detenția este fixată la nivelul memoriei colective ca una dintre formele cele mai brutale ale represiunii anticomuniste. Cei închiși nu au avut speranța că vor mai ieși dintre zidurile închisorilor, iar la nivelul mărturiilor percepția colectivă este că încarcerarea era sinonimă cu moartea. Rememorarea perioadei de detenție ocupă un loc important în economia poveștii-mărturisire, dovedind impactul avut de această traumă în desfășurarea vieții martorilor. Chiar dacă este vorba despre detenția celor care povestesc (martori direcți) sau despre detenția membrilor de familie sau a apropiaților (martori indirecti), sentimentul de alienare și de rupere a unui firesc existențial se păstrează, în proporții diferite, asemănător⁷.

Dacă în cazul rememorării altor evenimente, discursul nu este atât de cursiv și abundă parantezele, anecdotele, revenirile, în cazul rememorării perioadei de detenție, amintirile se leagă coerent, abundă detaliile precise, inclusiv numărul celulelor din închisori, dovedind cât de acut a fost marcat mentalul individual și, în consecință, și cel colectiv al celor care au trăit experiența sistemului concentraționar: “La Gherla a fost cea mai grea perioadă pe care am avut-o io în închisoare... Vă închipuiți că eram la Gherla 10.000 de deținuți politici... și în camera unde eram io, camera 106 erau 100, într-o cameră de 6 pe 9 metri”⁸.

După proces au urmat trierile și trimiterea în penitenciare și colonii de muncă sau deportarea. Pentru mulți, acest traseu a însemnat însușirea unei noi geografii, a unei Românie paralele, în care Gherla, Aiud, Baia Sprie, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Miercurea Ciuc etc., au încetat să mai fie simple localități, constituindu-se în repere ale Gulagului românesc. În acest spațiu, deținuții au fost

---

⁶ IIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Elvira Buș, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 843 din 8 septembrie 2005.

⁷ Almira Țentea, *Aspecte din viața cotidiană în grupurile de rezistență din zona Huedin (II)*, “Anuarul de Istorie Orală” 5 (2004), p. 194.

⁸ Intervi cu Vasile Moldovan, în *Grupul Teodor Șuşman (1948-1958). Mărturii*, Cluj-Napoca, 2004. p. 128.

obligați să trăiască o experiență care nu avea la bază nimic din reperatele și cutumele vieții anterioare.

Pentru că regimul comunist avea nevoie de o bază legală care să justifice juridic sistemul concentraționar din România, încă din 1948-1949 a fost creată legislația cu caracter represiv, iar după 1950 a fost completată în funcție de interesele de moment ale puterii.

Primele internări administrative au fost stabilite prin Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950, când au fost create unitățile de muncă în scopul reeducării “elementelor dușmănoase RPR” și în vederea pregătirii și încadrării lor în viața socială, în condițiile “democrației populare și construirii socialismului”. Durata detenției, în aceste cazuri, a fost stabilită între șase luni și doi ani⁹.

Prin Decretul nr. 257/1952 au fost reînnoite dispozițiile decretului anterior și s-a emis HCM nr. 1554 din 22 august 1952, prin care unitățile de muncă au fost transferate în colonii de muncă¹⁰. Aici urmau să fie internate și categorii care fuseseră condamnate pentru infracțiuni împotriva Securității RPR, care la expirarea executării pedepsei nu prezentau încredere că ar fi folositori regimului. Această prevedere, formulată ambiguu a deschis calea unui șir întreg de abuzuri și vendete. Prin aceste colonii de muncă, se pare că au trecut în perioada 1950-1963 circa 26.000 de persoane¹¹, acuzate de activitate legionară, activitate în organizații subversive, crime de război, crime împotriva umanității, sabotaje, într-un cuvânt opozanți ai regimului.

Cel mai cunoscut șantier de muncă forțată a fost Canalul Dunăre-Marea Neagră, gândit de la bun început ca un șantier-lagăr de exterminare. Martorii supraviețuitori invocă condițiile de viață subumane, condițiile de muncă absolut rudimentare, în lipsa aproape totală a mijloacelor mecanizate, productivitatea extrem de scăzută și, nu în ultimul rând, inutilitatea economică a proiectului: “Și de acolo ne-o repartizat, că pe care eram mai tineri ne ducea la Canal... No, și de acolo am fost trimis la Canal la Poarta Albă și m-o băgat la lucru noaptea... Și se ntâmpla că eram pe-ntinsul canalului la descărcat pământ din vagoane”¹². Curentul era asigurat de grupuri pe bază de cărbune care se defectau foarte des și trimiteau frontul de lucru în beznă. Ca urmare, “tătă noaptea stăteam pe cozile lopeților aliniați [...]... Și dacă nu s-aprindea toate luminile în noaptea aia... acolo stăteam pă cozi de lopeți și ne-nordam ca butucii: unu-ncoace, unu-ncolo de frig, că crăpau scândurile pă vagoane de frig! Pă ăștea mai tineri, ne băga acolo să ne extermine, să ne gate, ce mai”.

Situația în coloniile de muncă era în linii generale aceeași: productivitate scăzută și un tratament menit să ducă deținuții la limita suportabilității fizice și

---

⁹ Ioan Bălan, *Regimul concentraționar din România 1945-1964*, București, 2000, p. 79.

¹⁰ Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx*, București, 2005, p. 300.

¹¹ Cristian Troncotă, *Colonia de muncă, “Arhivele Totalitarismului”* 1 (1993), p. 169.

¹² Interviu cu Nicolae Giurgiu, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 77.

psihice. Mecanismele represiunii au fost regimul de muncă extenuant, frigul, foamea, mizeria și boala. Cei intervievați nu stăruie asupra pedepselor fizice aplicate de gardieni, ci asupra condițiilor de viață inumane. “[...] când ne-o dus la colonia de muncă Galeș. Era o colonie nouă, fără apă, fără drumuri, fără nimică... În trei luni de zăle nu ne-am spălat cămășile. Le țâpam di pe noi și iar le luam tot așa negre. [...] Ș-aveam 59 de kile cu alea cu tátu... când meream la lucru nu gândeam niciodată că ajungem la punctu’ de lucru... nici când vineam ‘napoie nu gândeam că ajungem la colonie. [...] De bătut nu ne bâte”¹³.

Obsesia deținuților de la Baia Sprie era realizarea normei, mult exagerată în cazul unor oameni înfomețați și bolnavi și a condițiilor de muncă primitive: “da în ultimu’ timp și acolo s-o purtat prost și cu mâncare... că dacă nu făceai norma... am ajuns că primeam și numa’ o sută de grame de pâine pă zi... Și norma era destul de grea... Trăbuia să strângi bolovanii d-ăia cu minereu de plumb [...] Lucram în mină în jur de 10 ore... și-acolo numai dezbrăcat stăteai că era cald [...] Da’ nici în mină nu se purta rău acolo”¹⁴.

Dominația totală din coloniile de muncă a depins de sustragerea acestora din lumea reală, fiind organizate în zone relativ puțin populate, cu o climă și un habitat neprielnic locuirii: “Era frig și ploua... și noaptea era rece și îngheța hainele pă noi”¹⁵.

Pentru că sistemul nu mai dădea rezultatele scontate – în condițiile în care devenise limpede că șantierul de la Canal era imposibil de terminat și fusese închis cu discreție prin HCM nr. 20404 din 17 iulie 1953 – și atrocitățile erau evidente, iar numărul deținuților decedați atât de mare, încât Procuratura generală s-a implicat în cercetarea abuzurilor, prin HCM nr. 337 din 11 martie 1954, se prevedea desființarea coloniilor de muncă și fixarea domiciliului obligatoriu pentru “elementele nereeducate”, apoi prin Decretul nr. 89 din 17 februarie 1958 s-au înființat locurile de muncă obligatorii, în care puteau fi internate, ca o măsură administrativă, persoanele care prin faptele și manifestările lor primejduiau ordinea de stat¹⁶.

O altă măsură de represiune extremă a fost dislocarea și fixarea domiciliului obligatoriu aplicată discreționar din 1949, înainte de a avea o acoperire legală. Pentru ca această hotărâre să nu poată fi contestată de cei vizați, s-a emis HCM nr. 1154 din 26 octombrie 1950, modificată prin HCM nr. 344 din 15 martie 1951, care dădea dreptul MAI să dispună, pe cale de decizie, mutarea din localități a persoanelor, care prin atitudinea lor, dăunau construirii socialismului în Republica Populară Română¹⁷.

În cazul nostru măsura deportării a vizat familiile “fugarilor politici”; a membrilor grupurilor de rezistență, dar și a apropiaților și a posibilelor elemente

---

¹³ Interviu cu Nicolae Neag, în *ibidem*, p. 151.

¹⁴ Interviu cu Suci Teodor, în *ibidem*, p. 199.

¹⁵ Interviu cu Traian Șuşman, în *ibidem*, p. 217.

¹⁶ I. Bălan, *op. cit.*, p. 86.

¹⁷ *Ibidem*, p. 84.

de sprijin și a fost aplicată masiv, în 1952, “de Rusalii”, în cazul grupurilor la care facem referire. Procedura era în general aceeași: Miliția și Securitatea descindeau la domiciliu, familia era anunțată să își ia lucrurile strict necesare unei călătorii, oamenii erau urcați în mașini, de multe ori doar cu ce aveau pe ei, și plecau spre o direcție necunoscută, lăsând în urmă gospodăria închegate, care ulterior vor fi confiscate sau devastate, pentru ca, la întoarcerea acasă, să constate că trebuia să ia totul de la zero¹⁸. În multe cazuri, cei dislocați erau nevinovați și nu au avut niciun fel de amestec în derularea evenimentelor, procedura implicând și copii.

Pentru cei implicați, părăsirea locurilor natale a fost percepută ca o răsturnare brutală a destinului, care i-a obligat să își reconsidere proiectele de viață și să se re poziționeze într-o societate ostilă, să își ascundă, după ridicarea restricțiilor, trecutul. Acești oameni își pierd în momentul dislocării cea mai mare parte a bunurilor, dar și reperatele, cu consecințe importante asupra percepției identității personale și de grup¹⁹. În ultimă instanță, confiscarea bunurilor a coincis cu momentul confiscării memoriei.

Pentru lichidarea grupului Capotă-Dejeu, autoritățile au recurs, în 1952, la deportarea părinților lui Iosif Capotă, Gheorghe și Susana Capotă, ca măsură ultimă dintr-un șir nesfârșit de descinderi domiciliare și bătăi pentru a-i convinge să mărturisească unde se ascundea fiul lor. Alături de părinți, o experiență similară a traversat și soția lui Iosif Capotă, Elena Capotă, care, împreună cu cele două fete, a fost deportată în Bărăgan, iar gospodăria din Huedin a fost naționalizată²⁰.

Momentul deportării a rămas impregnat în memoria celor implicați direct, dar și la nivelul memoriei colective, a celor care au fost martori ai acestor evenimente. Mărturiile celor intervievați abundă cu detalii, iar trăirile și sentimentele din trecut, revin cu claritate în povestire: “O venit într-o sâmbătă noaptea, în '52, era de Rusalii [...] și sâmbăta noaptea înainte de Rusalii o venit cu mașini, o bătut la ușă, o deschis ușa «Cum te cheamă?» I-o întrebat pe tata... «Capotă Gheorghe!» «Ești tata lui doctoru' Capotă?» «Da, is tata.» Și dumneata?» Mama zâce: «Pă mine Capotă Susana.» «Dumneata ai știut?» Zâce: «Am știut. Am știut, c-o stat aici la mine mult.» «No, atunci luați-vă hainele ce aveți pe voi!» S-o îmbrăcat mama. O durea picioarele... de abia o mers pâna la biserica... că acolo era mașina cu care i-o dus... Și nu i-o lăsat să-și ducă nimic, le-o rămas tot acasă... tot-tot-tot”²¹. Cei doi

---

¹⁸ A se vedea interviurile cu Fenița Mihuț, Teodor Suci, Traian Șuşman, în *Grupul Teodor Șuşman* cit.: Teodor Morar, Susana Părtilă, în *Grupul Capotă-Dejeu (1947-1957). Mărturii*, Cluj-Napoca, 2006 și Elvira Buș, caseta 843 în Arhiva Institutului de Istorie Orală.

¹⁹ Smaranda Vultur, *Un trist bilanț: deportările din perioada stalinistă a comunismului românesc*, în *Comunism și represiune în România comunistă. Istoria tematică a unui fraticid național* (coord. Ruxandra Cesereanu), Iași, 2006, p. 149.

²⁰ Cornel Jurju, *Grupul “Capotă-Dejeu”*, în *Studii de Istorie Orală* cit., p. 79.

²¹ Interviu cu Susana Părtilă, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit., p. 229.

rămân în Bărăgan, la Viziru până în 1956, iar la scurt timp după întoarcerea acasă se vor stinge.

Motivația deportării, la nivelul memoriei colective, este legată de intenția autorităților comuniste de a disloca vârfurile comunității, personalitățile care beneficiau de un capital de prestigiu și care, prin atitudinea lor ostilă regimului, erau un pericol de contaminare generală: “Și după scurt timp au început să-i pescuiască pã vârfurile din sat: foști primari, foști... oameni cu priză în masă, oameni mai în situație... În aceeași categorie s-o potrivit și tata lu’ Capotă, și cumnatu’ meu, Brad Petru, așa că i-o rădicat și pe ei... Și patru, cinci ani de zile au stat în Bărăgan... Și averea le-a fost luată și împărțită... ca hainele lu’ Cristos...”²².

Un deportat era un om căruia în momentul dislocării i se ridicau actele de identitate, fiind identificat doar cu statutul de dislocat, devenind un vinovat, un marginal, un “element dușmănos”, care trebuia izolat. Deportarea este considerată ca un act major de nedreptate, care a zdruncinat din temelii destinul individual, dar și colectiv, contribuind decisiv la reprimarea oricăror forme de rezistență anticomunistă.

Domiciliul obligatoriu aplicat celor închiși, dar “nereeducați”, nu era decât o prelungire a pedepsei, o măsură menită să inducă celor eliberați condiționat ideea că pot oricând să se întoarcă în sistemul concentraționar și, nu în ultimul rând, o continuare a “operei” de terorizare fizică și psihică și a celor condamnați, dar și a familiilor acestora. Elvira Buș povestește experiența domiciliului forțat, aplicat tatălui ei după eliberarea din penitenciar, ca despre o prelungire a dramei. Trimis în Bărăgan, la Răchitoasa, localitate izolată și greu accesibilă, preotul Ioan Mereu a fost obligat să supraviețuiască în condiții greu de imaginat. Condițiile precare de viață (“și-au făcut case acoperite cu stuf”), au fost dublate de clima neprielnică locuirii. Verile erau deosebit de calde, cu vânturi puternice, care stârneau adevărate furtuni de praf, iar iernile reci, cu zăpezi ce se ridicau până la acoperișuri²³. Termenii în care martora evocă anii petrecuți la Răchitoasa se pot sintetiza în sărăcie, foame și frig și ei sunt valabili pentru toate mărturiile pe această temă.

În alte cazuri, domiciliul obligatoriu a fost stabilit, după eliberarea din închisoare, în localitățile de origine până în 1989, transferându-se astfel atributele pușcării către un spațiu familial și ocrotitor și care, în aceste condiții, avea toate șansele să devină străin²⁴.

O altă formă de detenție au constituit-o penitenciarele, încarcerarea producând mutații profunde la nivelul mentalului colectiv. Baza legislativă a pedepselor cu închisoarea se înăsprește accentuat pe măsură ce noul regim se consolidează. Dacă articolul 184 din Codul Penal pedepsea, în 1948, “crima de

---

²² Interviu cu Teodor Morar, în *ibidem*, p. 221.

²³ IIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Elvira Buș, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 843 din 8 septembrie 2005.

²⁴ Interviu cu Teofil Crețu, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 115.

înaltă trădare” cu “muncă silnică pe viață”, Legea nr. 16/1949, sancționa “trădarea de patrie” cu moartea²⁵. Aceeași pedeapsă este prevăzută și pentru “actele de teroare săvârșite individual sau în grup” și “constituirea în bande în scop terorist sau de sabotaj”²⁶. Articolul 209, așa cum apare în 1948 în Codul Penal, sancționa delictul de uzurpatione contra ordinii sociale și prevedea, cu aplicare directă la grupurile de rezistență anticomunistă, pedepse cu muncă silnică de la 15 la 25 de ani pentru cei care inițiază, organizează sau participă la organizații de tip fascist, politice, militare sau paramilitare, și cu închisoare corecțională de la 3 la 10 ani și amenzi pentru cei care “fac propagandă sau întreprind acțiuni în favoarea acelor organizații, a membrilor lor sau a scopurilor urmărite de ele”²⁷. Folosit la începutul anilor '50 ca mijloc de intimidare a oricăror forme de rezistență anticomunistă, articolul 209 din Codul Penal, va fi revalorificat în 1957, aplicat membrilor grupurilor și în strategia colectivizării. În baza acestui articol, care a afectat profund și pe termen lung societatea românească, au fost condamnați la moarte sau la ani grei de pușcărie membrii și simpatizanții grupurilor de rezistență anticomunistă din zona Huedin, Cluj.

Regimul penitenciar își găsește o abordare multiplă în cadrul interviurilor cu martorii direcți sau indirecti: de la autocenzură, determinată de deceniile în care au păstrat sub tăcere acest episod, sau apărare în fața retrării unor amintiri dureroase, până la abundența informațiilor într-un demers eliberator. Indiferent de modul de abordare a detenției, trăsătura comună a discursului rememorator este că aceasta a marcat pentru cei condamnați intrarea într-o lume nouă, care nu își mai găsește niciun corespondent în viața anterioară, într-o scară de valori tradiționale, într-un timp armonios.

Sistemul concentraționar edificat de regimurile totalitare slujea ca loc în care se verifica credința fundamentală a totalitarismului că totul este posibil, transformând închisoarea într-un laborator vast și sinistru unde se experimentau “fenomene” ale terorii²⁸.

În baza lozincii staliniste “câinilor o moarte de câine”, represiunea împotriva condamnaților politici va continua în închisori. Sub controlul direct și permanent al Securității, toate instituțiile implicate în angrenajul represiunii au concurat în a asigura funcția principală a sistemului și regimului penitenciar – distrugerea fizică și psihică a opozanților și timorarea celor rămași acasă.

Majoritatea mărturiilor recompun regimul de detenție și teroarea fizică și psihică în ansamblu, identic, fie că este vorba despre Gherla, Aiud, Miercurea Ciuc, Jilava etc.

---

²⁵ I. Bălan, *op. cit.*, p. 66.

²⁶ *Ibidem*, p. 67.

²⁷ *Ibidem*, p. 68.

²⁸ Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, București, 2006, p. 539.

Intrarea în spațiul de detenție a sporit sentimentul de înstrăinare datorită schimbării tipului de habitat, interiorului dezolant, al densității umane într-un spațiu restrâns, al lipsei condițiilor minime de intimitate și igienă. “La Gherla a fost cea mai grea perioadă pe care am avut-o în închisoare... Vă închipuiți că eram la Gherla 10.000 de deținuți politici... și în camera unde eram io, camera 106, eram 100... într-o cameră de 6 pe 9 metri. [...] În timpul verii stăteam în pieile goale, și ne urcam pâ paturi [...] ... și făceam aer cu pătura că transpiram acolo și ne sufocam”²⁹. Condițiilor inumane de locuire li s-a adăugat alimentația precară la limita subzistenței. “Și mâncarea era foarte slabă! Aveam 100 de grame de pâine pâ zi și turtoi de mălai”. Lipsa hainelor și frigul au contribuit din plin la îmbolnăvirea în masă și la decese. “Iarna n-aveam foc... și-apăi noi am făcut numa’ în izmene și în cămașă toată iarna... [...] Ne încălzeam picioarele, așa, cu mâna, că înghețam de frig... Și eram și fără mâncare și fără îmbrăcăminte...”³⁰, sau “Mâncare ne-o dat morcovi la oțet. [...] Așa cum i-o scos de la oțet, i-o pus în căzan și i-o fiert și cu apa aia, cu totul, ne turna așa... Zburai în pod, domnule, nu putei să mănânci!”³¹.

Majoritatea deținuților politici au fost scoși la muncă în fabrici în regim penitenciar. Activitatea depusă aici, normele supradimensionate, tehnologia rudimentară, au contribuit la epuizarea fizică³².

Pe fondul generalizării violenței în tratamentul aplicat deținuților, precum și ordonarea și executarea arbitrară a pedepselor penitenciare³³, mărturiile supraviețuitorilor creionează, în diferite ipostaze, fațetele torturii.

Tortura fizică își găsește o reprezentare explicită, bătăile și pedepsele corporale fiind o realitate cotidiană. “Era bătut, chinuit, schingiuit. [...] Adevăratele cercetări s-au făcut în închisoare. I-au tras unghia [...]. Atâta l-au bătut până când nu i-au lăsat decât un dinte în gură. Să declare și să spună pe cei care îi știe că mai sunt în munți [...] Culcat... nu culcat... atârnat cu capul în jos și bătut și... mă rog! [...] După doi ani l-au scos de la zarcă”³⁴, sau “Alții o murit și din băți... Că de ce eram amărâți ne mai dădea și ei...”³⁵

Pentru abateri disciplinare mai grave, care în multe cazuri erau invocate gratuit de gardieni, urma izolarea. Deținuții erau închiși în celule întunecoase, singuri, cu apă și hrană la limita supraviețuirii. “Și la o săptămână ne trezim că să

---

²⁹ Interviu cu Vasile Moldovan, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 128.

³⁰ Interviu cu Valer Fărcane, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit., p. 166.

³¹ Interviu cu Constantin Puchiu, în *ibidem*, p. 238.

³² *Ibidem*.

³³ Ioan Ciupea & Stăncuța Todea, *Represiune, sistem și regim penitenciar în România 1945-1964*, în *Comunism și represiune în România* cit., p. 46.

³⁴ IIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Felicia Alciarliu, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 883, nedatată.

³⁵ Interviu cu Valer Fărcane, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit., p. 167.

ne facem bagaju' să ne ducă la izolare... deci din pușcărie în altă pușcărie. Acolo era o cameră cu patu' simplu, fără nimic pe el, numa' plasa de metal... Acolo am stat 6 zile... și primeam o cană de apă caldă cu sare și a doua zi ne da și-o bucat' de pâine... [...] Nici un motiv nu era, practic, serios... Așa era o dispoziție, să ne bage în spaimă, ca să fim mai cuminți, să stăm liniștiți”.

Tortura fizică a fost dublată de tortura psihică. În plan mental se schimbă raporturile cu existența însăși, cei închiși trezindu-se suspendați între viață și moarte; supraviețuirea devine derizorie, iar moartea se banalizează. Amintirea morții este transmisă, ca un fapt cotidian, cu o atitudine de detașare, semn al unor mutații psihologice ireversibile. “Și mureau de nu reușeau doi măgari să care la Poarta Neagră pă deținuți cum mureau... Unu' îl chema Iepure Nicolae, o murit lângă mine cu spume la gură...”³⁶. “Și din 500 ne-am întors 250 înapoie, că restu' o murit... Și erau nește bărci pă coverta bacului ș-acolo ținea morții, ș-apoi îi ducea noapte și-i îngropa, da unde, nu știu”³⁷.

Ca o tortură psihică capabilă să îngenuncheze spiritul uman a fost percepută și ritmicitatea mecanică a cotidianului între zidurile închisorii, care nu își găsește niciun corespondent în ciclicitatea îndeletnicirilor cotidiene a țăranului român: “Cinci ani de zăle am mers cu tineta la WC și am venit și am șters în cameră și am stat 17 ore în capătu' oaselor și 7 ore culcată. Atâta am făcut...”³⁸.

Adevărata oroare a pușcăriilor și celorlalte forme de detenție a constatat în faptul că cei încarcerați, chiar dacă reușeau să rămână în viață, erau izolați într-un mod mai eficient de lumea celor vii decât dacă ar fi murit, prin aceea că teroarea impunea uitarea³⁹. Deținuții politici erau ținuti departe de lumea exterioară, neavând dreptul la corespondență și la pachete de acasă, decât după ani întregi de detenție. Așa se explică faptul că, de multe ori, familiile nu au știut nici măcar locul exact unde aceștia erau închiși⁴⁰. În cazul unui asasinat clasic, asasinul lasă în urma sa un cadavru și nu poate pretinde că victima nu a existat, chiar dacă șterge urmele legate de propria sa identitate, nu poate șterge memoria și suferința persoanelor apropiate victimei, el elimină o viață, dar nu poate distruge faptul existenței înseși⁴¹. Sistemul concentraționar comunist a experimentat posibilitatea de a da permanență procesului morții și de a impune cu forța o stare în care viața și moartea sunt golate de conținut.

Un alt experiment al terorii, prezent în mărturiile celor intervievați este reeducarea, care atinge nivelul paroxistic în ceea ce este cunoscut în lucrările de specialitate ca “fenomenul Pitești”.

---

³⁶ Interviu cu Nicolae Giurgiu, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 77.

³⁷ Interviu cu George Pașcalău, în *ibidem*, p. 164.

³⁸ Interviu cu Leontina Moldovan, în *ibidem*, p. 116.

³⁹ H. Arendt, *op. cit.*, p. 546.

⁴⁰ Vezi interviurile cu Valer Bortig, Augustin Crețu, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit. și interviurile cu Gheorghe Florea, George Pașcalău, în *Grupul Teodor Șuşman* cit.

⁴¹ H. Arendt, *op. cit.*, p. 545.

Reeducarea întreprinsă în închisorile de la Pitești, Aiud, Gherla, Canal etc. a fost un experiment identitar desfășurat cu scopul distrugerii identității etnice, religioase și morale la scară individuală sau de grup⁴². Reeducatorul din pușcăriile comuniste românești a inițiat acțiuni specifice de ștergere a tot ceea ce era imprimat de zestrea etno-religioasă a poporului român în conștiința deținutului. Se poate vorbi de o acțiune concertată de “spălare a creierului”, concretizată în patru etape: demascarea exterioară (care continua ancheta anterioară procesului, furnizând noi date Securității), demascarea interioară (tradusă prin distrugerea suportului moral intern și batjocorirea familiei, prietenilor, a amintirilor și sistemului propriu de valori), demascarea morală publică și conducerea reeducării unui alt deținut, de cele mai multe ori a unui prieten, devenind din victimă, călău⁴³. Unicitatea experimentului reeducării nu a constatat în folosirea unor torturi inimaginabile, ci în tortura continuă, administrată de către un coleg de celulă. Încercarea de a prelungi experimentul de la Pitești și în alte închisori eșuează, deși la Gherla au fost transferați însuși Turcanu și acoliții săi.

În cazul grupurilor pe care le analizăm, pentru că arestările s-au făcut, cronologic, în majoritate după 1951, nu deținem mărturii directe despre reeducare, acest subiect fiind atins tangențial în sensul că cei intervievați “au auzit despre asta” ca despre ceva înfricoșător de care, din fericire, au scăpat.

Încarcerării politici au fost trimiși în închisori și lagăre de muncă împreună cu criminali și infractori de drept comun, ceea ce a făcut ca aceștia să simtă că au fost aruncați la nivelul cel mai de jos al societății.

După “dușmanii poporului”, dovediți prin fapte concrete, a urmat un alt grup de deținuți, care vor constitui, în cele din urmă, majoritatea celor internați – oamenii care nu au făcut absolut nimic.

Existența sistemului concentrationar a cimentat poziția regimului totalitar comunist, pentru că acesta a generat spaima nedefinită, care a menținut un popor întreg în apatie totală și, nu în ultimul rând, a fost laboratorul în care s-au tratat mutații profunde și ireversibile în natura umană.

Represiunea împotriva familiilor

După condamnarea membrilor grupurilor de rezistență și a susținătorilor acestora, represiunea s-a îndreptat împotriva familiilor celor închiși sau uciși în confruntările directe cu Miliția și trupele de Securitate. Printre măsurile represive cu cel mai mare impact, așa cum sunt puse în evidență de mărturiile celor intervievați, au fost cele ce vizau destructurarea economică a gospodăriilor, materializată în rechiziții arbitrare și confiscarea averii (stipulată în sentințele de condamnare). În cazul familiei Șuşman din Răchițele, aceste măsuri au însoțit dispariția fizică a

⁴² I. Bălan, *op. cit.*, p. 214.

⁴³ Clara Mareș, *Fundamentele experimentului Pitești. Manualul comunist de instrucțiuni privind războiul psihopolitic*, în *Arhivele Securității*, II, București, 2006, p. 106.

membrilor ei: “Așa o fost... Apăi familia lui Șuşman toată o dispărut de pe fața pământului [...] și o pus ei, comuniștii, stăpânire pe casa lor”⁴⁴. Asociată cu o anumită încărcătură simbolică, “Păi cine trecea pe acolo zicea: «Ăsta-i raiu’ lui Șuşman»”⁴⁵, gospodăria lui Șuşman trebuia să dispară pentru a nu umbri la nivelul mentalului colectiv, “raiul comunist”, impus prin forță. Un caz similar este și cel al familiei preotului greco-catolic Ioan Mereu din Săcuieu, implicat în activitatea grupului “Cruce și Spadă”. Și această gospodărie a reprezentat un model și un reper pentru comunitate: “Stăteam în casa parohială, o casă foarte încăpătoare pentru noi, tata era foarte gospodar, aveam vite, aveam grajd, aveam servitori... avea o stupină imensă... [...] Foarte mult belșug!”⁴⁶, iar după arestarea capului familiei a fost devastată de Miliție și Securitate: “și-au luat din casă tot ce au putut căra... fotografiile... aveam foarte multe cărți [...] și am fost somați să părăsim casa”⁴⁷.

De același tratament s-au “bucurat” și familiile deportate în Bărăgan, care în momentul întoarcerii acasă și-au găsit locuințele distruse: “Ce-o rămas acasă, Dumnezău și ce-o făcut cu ele! Când am venit noi acasă n-am mai aflat dormeză, n-am mai aflat perini și nici WC-ul cel puțin, că și pe acela l-o dus... Nu mai zăc de haine, cărți, pahare sparte... patru păreți am găsât! Tăte o fost luate de n-am mai găsit nimic”⁴⁸.

Scenariul se repetă și în cazul grupului “Capotă-Dejeu”, când arestările au fost urmate de rechiziții abuzive. Maria Borțig, povestind momentul ridicării părinților săi de către Securitate, insistă asupra urmărilor de acasă: “Când i-o dus pe ei o dus tăt-tăt-tăt. Ne-o dus vaci, porci, oi, ne-o luat pământu, ne-o luat hainele și le-o dus, tăt-tăt-tăt... Apoi ne-am descurcat ca vai de noi [...] Hainele lor le-o dus... Și cum era atunci casele vechi, cu farfurii, de-asta o dus, saci cu grâu...”⁴⁹. Martora re trăiește acel moment, iar dramatismul își face loc în povestire prin folosirea sintagmei “tot-tot-tot”. Aceași sintagmă revine ca un leit motiv și în alte evocări sugerând șocul psihologic produs de confiscarea averii: “Și când am vinit io nu știam ce mi-o luat d-acasă... că io am avut confiscarea totală a averii și tăt-tăt-tăt mi-o luat... vacă, boi, oi, porci... Tăt-tăt-tăt-tăt mi-o luat... Și pântru camera de dincolo nevastă-mea o plătit chirie”⁵⁰.

Prin practicile autorităților a fost pusă în pericol însăși existența fizică a acestor familii, care au înțeles că dreptul de proprietate devenise o amintire, iar dreptul la viață un “privilegiu” ce trebuia “meritat”.

---

⁴⁴ Interviu cu Lucreția Jurj, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 96.

⁴⁵ Interviu cu Traian Șuşman, în *ibidem*, p. 207.

⁴⁶ IIO. Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Elvira Buș, caseta 843 din 8 septembrie 2005.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Interviu cu Fenița Mihuț, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 103.

⁴⁹ Interviu cu Marioara Borțig, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit., p. 37.

⁵⁰ Interviu cu George Pașcalău, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 167.

Persecuția s-a extins și la locul de muncă, majoritatea celor care aveau un deținut politic în familie fiind dați afară din serviciu: “Mama era învățătoare până în ’49 când a dat-o afară din învățământ, atunci odată cu condamnarea lui taică-meu”⁵¹. Până și copiii au ajuns ținta stigmatizării sociale, fiind, la rândul lor, tratați cu ostilitate de cadrele didactice în școli sau exmatriculați.

Elvira Buș (fiica preotului Mereu) evocă un moment al copilăriei care a făcut-o să se simtă nedreptățită și marginalizată: la o serbare de sfârșit de an școlar, când datorită rezultatelor deosebite la învățătură urma să primească premiu o păpușă, aceasta i-a fost smulșă din mână și dată altui copil: “Nu i-o da ei pentru că tată-său e deținut, c-o făcut rău, face rău acestei țări, a luptat împotriva partidului”⁵². Neplăcerile vor continua și la Școala Normală din Cluj, unde a fost la un pas de a fi exmatriculată, iar după absolvire, deși în baza mediei finale, putea opta pentru un post de învățătoare în oraș, a fost descalificată și trimisă la Aghireș⁵³. Aceleași practici sunt invocate și de Mereu Dorian: “Pe mine m-o eliminat din toate școlile din țară... înainte de bacalaureat”⁵⁴.

Securitatea a ținut tot timpul sub supraveghere familiile deținuților politici, devenind o prezență cotidiană și sfidându-le intimitatea: “Tot timpul eram urmăriți de Securitate... Până în 1989 chiar, mai aveam interogatorii”⁵⁵.

Căsnițiile au devenit, în aceste cazuri, subiect de dezbateri moralizatoare în ședințele de partid și, nu de puține ori, soțiilor li s-a “sugerat” să divorțeze de soții lor închiși, pentru a putea supraviețui⁵⁶.

Periodic, la domiciliul celor urmăriți se organizau descinderi ale forțelor de ordine, justificate prin diferite pretexte (furt de lemne din pădure, sustragerea animalelor de la contractare, sustrageri de bunuri de la CAP etc.), dar care, în fapt, erau adevărate demonstrații de forță, menite să mențină teroarea.

În fața acestor metode represive, au fost dezvoltate și strategii de apărare, care au provocat, la rândul lor, suferință. Abuzurile și hărțuirea permanentă au generat o stare de spaimă acută, de frică generalizată și chiar de lașitate în fața autorității – tradusă ca o formă de autoapărare –, constrângerea de a te purta bine, de a fi pe linie și, totodată, o abilită retragere în cochilie, un amestec între supunere și a te preface mort⁵⁷.

---

⁵¹ IIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Dorian Mereu, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 761 din august 2004.

⁵² *Ibidem*, interviu cu Elvira Buș, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 843 din 8 septembrie 2005.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ IIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Dorian Mereu, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 761 din august 2004.

⁵⁵ Intervi cu Ioan Mihui, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 109.

⁵⁶ A se vedea interviul cu Elvira Buș, în Arhiva de Istorie Orală a IIO.

⁵⁷ Marius Oprea, *Securitatea și moștenirea sa*, în *Comunism și represiune în România* cit., p. 23-37 (29).

Victimele se izolează de familie (în unele cazuri) și din propria viață, preferând să își ascundă identitatea în spatele unor biografii oficiale prefabricate sau să se retragă cât mai mult din viața socială, pentru a nu mai atrage atenția autorităților. Felicia Alciariu (nepoata lui Potra) s-a stabilit în București și datorită “originii nesănătoase” și-a ascuns situația familială până în 1989: “că am trăit numai cu frica și cu... m-am ascuns tot timpul să nu se afle despre mine. Sânt singura dintre toți din familie care am scăpat”⁵⁸.

Acești oameni au fost urmăriți, în permanență, în evoluția lor, de un trecut periculos, iar încercarea de a-și croi o viață nouă a implicat implacabil trauma izolării și a absenței reperelor: “Eu trăiam foarte izolată, pentru că mă izola soțul meu, de frică să nu fie dat afară... între timp mama era vai de capul ei, dată afară, trăia numai ea știe cum...”⁵⁹

După eliberare

Părăsirea spațiului concentraționar marchează în mod normal întoarcerea deținuților spre libertate, însă în cele mai multe cazuri bucuria eliberării va fi estompată de conștientizarea părăsirii închisorii împrejmuită de ziduri masive și garduri de sârmă ghimpată, în favoarea unui spațiu de detenție extins, la scara întregii țări.

Ieșind pe porțile închisorii, foștii încarcerați din motive politice au purtat cu ei amintirea terorii și a suferinței, a încercărilor brutale de dezumanizare, dar și speranța reconstrucției alături de familie a unei vieți zguduite din temelii.

Evocarea momentului eliberării ocupă un loc aparte în geografia memoriei, explodând în povestire cu o încărcătură afectivă, pe care trecerea anilor nu a reușit să o șteargă: “«Dom’le, s-o dat un decret mare, publicat în ziare, publicat în Buletinul Oficial și dumneavoastră veți pleca acasă toți» [...] Atunci o fost chiot de urale și, mă rog, s-a bătut în palmi și s-a strigat «Uraa!» Și te-mbrățișai cu care erai mai aproape, cunoscut-necunoscut, te-mbrățișai...”⁶⁰. “În 17 iunie, o apărut decretul’ că toți deținuții se vor pune în libertate până în ziua de 23... Mă, nu-și poți închipui ce-o fost atunci [...] Acuma parcă-mi vine oarecum... Mă, alții se săruta, alții plânge’, alții da cu bonetele pe sus [...] că o fost un șoc mare ca să te puie în libertate... că noi n-o mai așteptam... Libertate?”⁶¹. Bucuria întoarcerii acasă a fost imensă, trăită până în ultima fibră cu senzații, emoții și așteptări neestompate de trecerea timpului. Libertatea era un deziderat la care încarcerații nu mai sperau, regimul de detenție reușind să anihileze speranța și năzuințele de normalitate. Vestea amnistiei a fost trăită ca un șoc pozitiv, însă

---

⁵⁸ HIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Felicia Alciariu, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 883, nedatată.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Interviul cu Teofil Crețu, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit., p. 111.

⁶¹ Interviul cu Constantin Puchiu, în *ibidem*, p. 240.

euforia ieșirii din infern se va diminua treptat, pe măsura contactului cu realitatea din afara zidurilor închisorii.

Evenimentele legate de represiunea rezistenței, teroarea generalizată, spaima colectivă, teama de Securitate și atitudinea de victimizare au scindat comunitatea și au făcut ca o parte a acesteia să reacționeze rezervat și chiar ostil la întoarcerea în sat a celor închiși, considerați vinovați de cele întâmplate. La această atitudine, au contribuit masiv și autoritățile, care au dus o activitate susținută de discreditare a partizanilor și a colaboratorilor acestora: “Când am venit în sat... era-ntristată lumea că «cum ne dă drumul nouă» că era aicea în comună toți gată că nu ne mai întorcem [...] Și aicea, când am venit, toți s-o cam înfiorat [...] Și nu ne videa bine, că era’ toți comuniști aicea, tăți...”⁶². Anii petrecuți în închisori sau lagăre de muncă, în care au rupt comunicarea cu familia și comunitatea, au constituit un timp de puternice mutații ale lumii de afară, cărora acum trebuia să le facă față. Izolarea, uitarea și frica impuse de autorități au reușit să contribuie la transformarea tragediilor personale ale celor închiși într-un fapt divers. Represiunea impregnase cotidianul și nu mai ieșea în evidență, răul se banalizase, societatea nu era interesată de experiența universului concentraționar: “era un fapt divers, nimeni nu cerea explicații, precizări, nimeni nu dorea să știe mai mult”⁶³. Oprobriului și indiferenței unei părți a celor rămași acasă s-au adăugat conștientizarea directă a dramelor suferite de familie, a urmărilor pe care arestarea le-a avut asupra acestora. Drama individuală a detenției se multiplică cu drama colectivă a celor apropiați.

Sentimentele de vinovăție pentru suferința familiei au impus, în multe cazuri, bariere de comunicare, care nu au fost depășite niciodată. Fostul încarcerat, întors dintr-un spațiu inert, suspendat undeva între viață și moarte, nu reușea să depășească o anumită barieră..., “tata și-o păstrat puritatea dar a rămas cu sechele – nu-și cumpăra nimic, era nervos, iritat și evita contactul cu cei din jur”⁶⁴ și, de multe ori, evita să povestească calvarul detenției “nimic nu spunea, nimic”⁶⁵. Dificultăților legate de adaptarea la viața normală li s-au adăugat raporturile cu autoritățile. Reveniți acasă, asupra foștilor deținuți politici s-au exercitat presiuni pentru a colabora cu Securitatea, fiind în continuare supravegheați informativ. “Probleme cu Securitatea după eliberare n-am prea avut. O singură dată m-o căutat [...]. Mi-o zâs atunci să colaberez cu ei, că-mi dau locuință, îmi dau serviciu. Am

---

⁶² Interviu cu Augustin Puchiu, în *ibidem*, p. 96.

⁶³ IIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Elvira Buș, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 843 din 8 septembrie 2005.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Interviu cu Florica Moldovan, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit., p. 215.

zâs atunci: [...] «Lăsați-mă-n pace [...]». Și m-o lăsat”⁶⁶, “ne mai controla, că avea și pe-aicea informatori Securitatea”⁶⁷.

O problemă majoră a constituit-o găsirea unui loc de muncă. Stigmatizați în închisoare datorită statutului de “politici”, foștii deținuți vor fi stigmatizați și afară. Chiar dacă mărturiile nu oferă informații despre cauzele directe ale dificultăților la angajare, ele induc ideea unei implicări a organelor de partid și de stat: “Așa era’ treburile atunci... Am încercat să m-angajez într-altă meserie mai ușoară, că raportată la școala pe care o aveam făceam față și io la gestiune la ceva, da’ nu s-o putut...”⁶⁸. Alternativa la colaborarea cu Securitatea era munca subcalificată: “Mi-am depus cererea la «Brațele de muncă» și de acolo m-o repartizat șef de abator la Huedin. Da’ credeți că m-o lăsat Securitatea? Nu m-o lăsat. N-am putut intra nici într-un serviciu că ei o vrut să mă recruteze ca să lucrez cu ei [...]. Și-apoi mi-o propus să lucrez pentru ei, că-mi vor da un post bun, «altfel, zice, la lopată!». Așa o și fost, că nu m-o mai lăsat. [...] și am aici în cariera Morlaca [...] am lucrat ca ferar-betonist. [...] Odată am lucrat la contabilitate. [...]. Am lucrat vreo opt luni de zile, da’ după aia m-o dat afară și de-acolo... și-au adus... no, membri de partid”⁶⁹. În situația în care înainte de arestare au avut un loc de muncă, după întoarcerea acasă toate intențiile de a reveni de unde pleaseră au fost tratate cu refuzuri: “Am încercat să-nod firu’, să m-angajez și io de unde am plecat, de unde-am fost arestat, la CFR. Mi s-o trimis hârtii că nu se poate, nu m-angajează. Am cerut să mă duc la CFR la munca de jos, la lopată, nu funcții tehnice cum am avut înainte [...] Nu. Am cerut să mă duc la carierele astea de piatră, care erau ale CFR-ului. Nicăieri nu se putea. Am încercat în multe locuri și nu s-a putut nicăieri”⁷⁰.

Marginalizarea socială și economică a fost dublată și de alți factori de alienare a victimelor represiunii comuniste – imposibilitatea eliberării, prin povestirea experienței detenției, de secretul terorii la care au fost supuși. Forțată să nu divulge suferințele prin care a trecut, victima devine părtașa torționarului în păstrarea secretului, care duce aproape implacabil la autoculpabilizare. Când este vorba despre represiune, învăluirea terorii în mister asigură secretizarea unor metode de conducere inacceptabile pentru o societate care avea pretenția de a fi democratică, dar și dominarea prin intimidare și autocenzură⁷¹.

---

⁶⁶ Cornel Jurju & Cosmin Budeancă, *Suferința nu se dă la frați... Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Apuseni (1948-1958)*, Cluj-Napoca, 2002, p. 252.

⁶⁷ Interviu cu Augustin Crețu, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit., p. 97.

⁶⁸ Interviu cu Gheorghe Florea, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 61.

⁶⁹ Interviu cu Valer Fărcane, în *ibidem*, p. 167-168.

⁷⁰ Interviu cu Teofil Crețu, în *ibidem*, p. 114.

⁷¹ Almira Țentea, *Discursul public al istoriei și sursele orale*, “Anuarul Institutului de Istorie Orală” 5 (2004), p. 60.

După revoluția din 1989

Drama personală a familiilor foștilor membri ai grupurilor de rezistență anticomunistă continuă și după Revoluția din decembrie 1989. În România, condamnarea comunismului nu a reprezentat o preocupare imediată și reală a clasei politice, iar declarațiile privind ororile regimului Dej și Ceaușescu, neînsoțite de decizii concrete de reabilitare juridică a victimelor, se opresc la un nivel formal. Supraviețuitorii sistemului concentraționar și urmașii acestora simt nevoia unor compensații, în primul rând morale. Mărturiile lor privind experiența dramei trăite în “raiul comunist” capătă și o valoare simbolică, de depoziție într-un proces imaginar cu foștii torționari și stâlpi docili ai puterii, având ca ultimă miză neuitarea: “Dorința mea după Revoluție o fost să fac cunoscut cine am fost noi, cei din grupul «Șuşman». N-am vrut să vorbesc atâta pentru mine, mai mult m-am simțit obligată să fac în așa fel încât să știe lumea de Șuşmani, de cei care o pierit. N-am vrut să rămână fără să știe cine o fost, de ce o fost fugiți și ce-o făcut. Pentru asta m-am zbatut, să-i scot și pe ei la lumină, să vorbească cineva și de ei. [...] Suntem datori să ne amintim de ei că, Doamne, mult o suferit”⁷².

Compensațiile bănești, obținute în cele mai multe cazuri după insistențe umilitoare, nu au șters urmele trecutului și nu au fost percepute ca o recunoaștere reală a meritelor în lupta anticomunistă: “Am pensie destul de bună, că am și de la foștii deținuți politici și... am fost și veteran de război... da’ degeaba, că sănătate nu mai este, liniște nu mai este. Asta-i situația”⁷³.

Lucreția Jurj povestește modul în care anii de pușcărie au fost transformați în ani de vechime în câmpul muncii, calculele autorităților făcute cu zgârcenie, discrepanța majoră între declarațiile publice și realitate: “Mi-o dat la fiecare an de închisoare 1,5 ani în câmpul muncii. În felul acesta mi-o crescut vechimea la 34 de ani și am beneficiat de recalcularea pensiei [...] Când o venit la putere ăștia ai noștri, țărăniștii, am crezut că o să ne ieie mai bine în considerare. N-o fost așa, că în ’97 cei 6 ani de vechime mi i-o retras”⁷⁴. Asociația Foștilor Deținuți Politici din România și avocații au fost nevoiți să lupte cu sistemul pentru acordarea compensațiilor legale: “Un coleg de la AFDPR, care o fost în situația mea, o dat în judecată statu’ român și o câștigat. Tăt el o vorbit pentru noi cu un avocat [...] să ne ajute să ne recâștigăm drepturile. Doară scrie în ziar că nu o avut dreptul să ne ieie respectivii ani de vechime. Sigur că io îs mulțumită de banii ăștia, că mă descurc, da’ față de cât am suferit și de cât cred că aş merita, nu sunt mulțumită”⁷⁵. Fiecare an de pușcărie a fost compensat cu 300.000 lei indemnizație în anul 2000.

---

⁷² C. Jurju & C. Budeancă, *op. cit.*, p. 262.

⁷³ Interviu cu Vasile Moldovan, în *Grupul Teodor Șuşman cit.*, p. 132.

⁷⁴ C. Jurju & C. Budeancă, *op. cit.*, p. 261.

⁷⁵ *Ibidem*.

Greutăților legate de obținerea drepturilor materiale ce li se cuveneau, pensii și indemnizații și retrocedarea proprietăților confiscate de comuniști, se adaugă și ignoranța semenilor: “Cu toate astea, deși nu m-am simțit disprețuită, s-o mai întâmplat să fiu ignorată”⁷⁶.

Majoritatea mărturiilor configurează referitor la realitatea post-decembristă românească, multiplicarea comunismului în diferite ipostaze. Într-un scenariu aproape sinistru, stâlpii regimului trecut au rămas în structurile puterii, sfidând prin acțiunile lor lupta și suferințele. Preluarea puterii după 22 decembrie 1989 de către comuniștii reciclați este considerată, la nivelul mentalului colectiv al participanților la mișcarea de rezistență, o nedreptate și o perpetuare a represiunii: “Io nu sunt mulțumit... adică de ce? Pentru faptu’ că e o nedreptate. Nu-s mulțumit că și acum sunt comuniști care mai îndeplinesc funcții pe care nu le merită. Și sunt alții care deja îs puși pã liber și ar trebui să fie în locul lor... da le-o plăti și lor Dumnezeu”⁷⁷ sau “Mi-o făcut la amenzi... Acum s-o mai liniștit, da’ nici acum... că zăce că dictatura s-o dus... Nu? Nici astăzi nu ne vād bine pã noi, pã ăștia... Nu ne vād. 75% tăt haine roșii au pã ei și astăzi... Cred că nici 40 de ani de-acu’ nainte n-o să dispară cei răi. Numai dacă or muri toată generația de la copil mic...”⁷⁸

După 1990, familiile celor uciși în evenimentul de la Zam-Sâncriai (în 1950) au făcut demersuri pentru a localiza groapa comună în care au fost aruncați și a-i înmormânta creștinește. Demersurile s-au soldat cu rezultate nesatisfăcătoare, dar a fost sfințită o cruce la locul execuției în amintirea celor patru eroi anticomuniști⁷⁹. “Că eu prin ’92 după revoluție, am angajat... și cu organizația foștilor deținuți politici din Cluj... or venit doi la mine și, în fine, m-or ajutat, mi-or dat ceva bani, am angajat un buldozer [...] și am săpat pe unde... Înșă confuzie [...] N-am mai dat de ei... [...] Și de-atunci n-am mai încercat nimic, adică i-am făcut parastas. Am pus acolo o cruce...”⁸⁰. Nici în acest caz autoritățile oficiale nu s-au implicat să sprijine inițiativa lui Dorian Mereu de a marca grupului “Cruce și Spadă” un loc al memoriei, mai mult, i s-a atras atenția discret că nu e bine “să dezgroape morții”. “În ’93... după ce în ’92 am făcut săpăturile, m-am trezit într-o zi aici cu cinci polițiști [...] Și m-o întrebat ce știu despre organizația “Cruce și Spadă” [...] Eu cu sufletu’ deschis, zăc s-o schimbat regimul, chestii (râde). I-am spus tot ce știu. Și după asta... da, și-o mai notat el p-acolo niște chestii. Zăce «Domnule nu-i prea bine [...] știți acum încă lucrurile-s tulburi,

---

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Interviu cu Valer Fărcane, în *Grupul Capotă-Dejeu* cit., p. 160.

⁷⁸ Interviu cu Catrina Giurgiu, în *Grupul Teodor Șuşman* cit., p. 77.

⁷⁹ Valentin Orga, *op. cit.*, p. 117.

⁸⁰ IIO, Arhiva de Istorie Orală, interviu cu Mereu Dorian, Grupul “Cruce și Spadă”, caseta 761 din august 2004.

dezgropăm morții [...] facem agitație [...] Noi vrem să stabilizăm totuși sistemul”⁸¹.

Comunismul se hrănește nu cu istoria lui, ci cu sincopile ale memoriei, ca urmare prelucrarea datelor tezaurizate în memorie și memorialistică suplinește “uitările”⁸². Prin mărturiile supraviețuitorilor, societatea românească contemporană a avut ocazia să recupereze o “istorie arestată”, prin apelul la memoria colectivă a rezistenței anticomuniste. Memoria devine un element cheie în cadrul unui destin, deopotrivă tragic și eroic, asumat. Victimele repurtează o victorie morală asupra călăilor, chiar dacă decizia finală, în absența unei instanțe pământești, este lăsată în seama judecății divine: “Io-s mulțumit că voi muri liniștit... că trebuia să acționez la două crime... Și așe io voi muri liniștit... Da’ cum v-am spus, n-am vrut să moară nime’ dă câtă mine... mai bine să mor io? Și-am zâs: Mama mea n-o făcut ficiori criminali!”⁸³. “Să deie Dumnezeu să nu se uite... și dacă se uită, copiii care-or veni vreodată interesați așa cum ești dumneata... să facă ce-o ști să nu se mai repete. Îi așa de nedrept”⁸⁴.

Les formes de répression de la résistance armée anticomuniste dans la mémoire collective (II)

Résumé

L'article met en exergue les formes de répression de la résistance armée anticomuniste telles qu'elles ont été conservées dans la mémoire collective. On exemplifie par la situation des groupes de résistance de la région Huedin dans le département de Cluj: les groupes Teodor Șuşman, Capotă-Dejeu et “La croix et le sabre”. La base du matériel documentaire est représentée par les entretiens conservés dans les Archives de l'Institut d'Histoire Orale de l'Université Babeş-Bolyai à Cluj Napoca. Ces entretiens ont pour protagonistes des membres, des survivants, les familles des partisans, des témoins aux événements. Une prémisse de l'intensification de l'activité répressive l'a représentée la restructuration totale de l'appareil policier de l'Etat. La Sûreté, la Police Secrète, la Direction Générale de la Police, l'Inspectorat Général de la Gendarmerie et la Section d'Informations de l'Etat Majeur Général ont été remplacés par des structures reproduisant le modèle soviétique. Ces nouvelles institutions étaient contrôlées par le Parti Communiste Roumain. La perception de la répression communiste au niveau du mental collectif s'est surtout arrêtée à: le réseau informatif de la *Securitate*, les arrestations, l'enquête et les procès politiquement contrôlés. Les témoignages des participants directs aux événements indiquent, un demi-siècle plus tard, des traumatismes qui n'ont pas pu être surmontés après décembre 1989.

---

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² Doru Radosav, *Rezistența anticomunistă armată din România între istorie și memorie, în Comunism și reprimare în România cit.*, p. 103.

⁸³ Interviu cu Florea T. Ioan, în *Grupul Capotă-Dejeu cit.*, p. 175.

⁸⁴ Interviu cu Cornel Igna, în *ibidem*, p. 194.